

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

НАУКОВИЙ ВІСНИК

МИКОЛАЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
імені В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ
Засновано 1999 р.

№ 1 (64)
лютий 2019

Внесено до Переліку фахових видань України
(наказ МОН України від 29.12.2014 р. № 1528)

Миколаїв
МНУ імені В. О. Сухомлинського
2019

Рекомендовано до друку рішенням вченої ради
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського
(протокол № 15 від 2 квітня 2019 року)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

- Валерій БУДАК** ректор Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського, академік НАПН України, доктор технічних наук, професор (*голова редакційної колегії*);
- Тетяна СТЕПАНОВА** декан факультету дошкільної та початкової освіти Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського (Україна), доктор педагогічних наук, професор (*головний редактор*);
- Ірина КАРДАШ** доцент кафедри дошкільної освіти Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського (Україна), кандидат педагогічних наук (*відповідальний секретар*)

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

- Акматали АЛИМБЕКОВ** завідувач кафедри педагогіки Киргизо-Турецького університету «Манас» (м. Бішкек, Киргизька республіка), доктор педагогічних наук, професор;
- Гульзаміра БАУБЕКОВА** головний науковий співробітник Національної академії освіти імені Ібрая Алтинсаріна (м. Астана, Республіка Казахстан), доктор педагогічних наук, професор;
- Алла БОГУШ** завідувач кафедри теорії і методики дошкільної освіти Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського (Україна), академік НАПН України, доктор педагогічних наук, професор;
- Володимир ГЛАДИШЕВ** професор кафедри української мови і літератури Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського (Україна), доктор педагогічних наук;
- Барбара КІНДЗЕРСЬКА** професор Інституту Наук про виховання Краківського педагогічного університету імені Комісії національної освіти (м. Краків, Польща), доктор педагогічних наук, професор;
- Василь КРЕМЕНЬ** професор президент Національної академії педагогічних наук України, академік НАПН України, доктор філософських наук, професор;
- Олександр ЛЯШЕНКО** академік-секретар Відділення загальної середньої освіти НАПН України, академік НАПН України, доктор педагогічних наук, професор;
- Олександра САВЧЕНКО** головний науковий співробітник Інституту педагогіки НАПН України, академік НАПН України, доктор педагогічних наук, професор;
- Анатолій СИТЧЕНКО** проректор із науково-педагогічної роботи Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського (Україна), доктор педагогічних наук, професор;
- Ірина СУРІНА** завідувач кафедри соціології Поморська академія у Слупську (м. Слупськ, Польща), доктор соціологічних наук, професор;
- Ольга СУХОМЛИНСЬКА** головний науковий співробітник Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського (Україна), академік НАПН України, доктор педагогічних наук, професор;
- Олена ТРИФОНОВА** завідувач кафедри дошкільної освіти Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського (Україна), доктор педагогічних наук, професор;
- Мухіддін ХАЙРУДДІНОВ** завідувач кафедри педагогіки та інклюзивної освіти Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського (Україна), доктор педагогічних наук, професор

РЕЦЕНЗЕНТИ:

- Наталія БОГДАНЕЦЬ-БІЛОСКАЛЕНКО** головний науковий співробітник відділу навчання мов національних меншин і зарубіжної літератури Інституту педагогіки НАПН України, доктор педагогічних наук, доцент;
- Олена КОВТУН** завідувач кафедри іноземної філології факультету лінгвістики та соціальних комунікацій Національного авіаційного університету, доктор педагогічних наук, професор

Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки : зб. наук. пр. / за ред. проф. Тетяни Степанової. – № 1 (64), лютий 2019. – Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2019. – 294 с.

ISSN 2518-7813

Збірник містить матеріали, спрямовані на розкриття найбільш актуальних проблем педагогіки, містить методично обґрунтовані та експериментально перевірені матеріали, які охоплюють широке коло питань, присвячених методології, теорії та практиці сучасної освіти, її науково-методичному забезпеченню.

Видання адресовано науковцям, педагогам, учителям-методистам, студентам педагогічних спеціальностей.

УДК 37
ББК 74

ЗМІСТ

<i>Людмила АРИСТОВА</i>	Патріотичне виховання першокласників НУШ у процесі вивчення інтегрованого курсу «Мистецтво»	9
<i>Віта БЕЗЛЮДНА</i>	Викладання іноземної мови у закладах вищої освіти ФРН та США: упровадження позитивного досвіду в Україні	13
<i>Людмила БЕРЕЗОВСЬКА</i>	Сутність і характеристика комунікативно-мовленнєвого супроводу майбутніх соціальних працівників	18
<i>Ярослав БІЛАНЧИН, Наталія ПОПЕЛЬНИЦЬКА</i>	Методичні рекомендації з вивчення ґрунтознавчо-географічних тем у шкільному курсі географії	23
<i>Валерій БУДАК</i>	Наступність в освіті як психолого-педагогічна проблема	30
<i>Юлія БУЗОВСЬКА</i>	Формування підготовленості майбутніх судноводіїв до міжкультурного спілкування за настановно-змістовим критерієм	38
<i>Раїса ВДОВИЧЕНКО, Анжеліка КУРЧАТОВА, Катерина ШАПОЧКА</i>	До питання організації інклюзивного навчання дитини з особливим освітніми потребами	43
<i>Олена ВЕЛІГУРА</i>	Наступність як один з головних принципів розвитку системи сучасної освіти	47
<i>Ігор ГЕВКО</i>	Інклюзивна освіта в Україні: сучасний стан та проблеми розвитку	52
<i>Ельвіра ГРИГОРЧУК</i>	Методика аранжування вокально-хорових творів різних видів і стилів у практиці сучасної української музичної освіти	59
<i>Таміла ГРУБА</i>	Сучасні підходи до формування мовної особистості учнів на уроках української мови (профільний рівень)	65
<i>Оксана ГУСАЧЕНКО</i>	Обґрунтування методичної моделі формування музично-творчого потенціалу підлітків у позаурочній співацькій діяльності	72
<i>Андріана ДЖУМЕЛЯ</i>	Комунікативно-ціннісний підхід до художнього сприйняття музики студентами факультетів мистецтв педагогічних університетів засобами пластичного інтонування	77
<i>Наталя ДМИТРИЩУК</i>	Підготовка майбутніх судноводіїв до професійної діяльності у контексті міжособистісного спілкування в полінаціональних екіпажах	81
<i>Анна ДОБРОВОЛЬСЬКА</i>	Формування ІТ-компетентності майбутніх лікарів під час навчання медичній інформатиці: ставлення до самостійної роботи	85
<i>Тетяна ЗОРОЧКІНА</i>	Порівняльний аналіз тенденцій підготовки вчителів початкової школи Великої Британії і України	92
<i>Олександр ІВАНОВ, Валентина ІВАНОВА</i>	Інформаційно-комп'ютерні технології в структурі сучасної музичної освіти	99
<i>Юліана ІРХІНА</i>	Формування професійно-педагогічної спрямованості майбутнього вчителя в процесі навчання іноземної мови	104
<i>Олександр КІРДАН</i>	Синергія вищої економічної освіти, науки та бізнесу як головний ресурс суспільства знань	109

<i>Олена КИРИЧЕНКО, Олена ГАРАХ</i>	Доцільність використання інтерактивної дошки при вивченні іноземної мови	114
<i>Микола КОЗЯР, Валерій КРІВЦОВ, Олексій ПАРФЕНЮК</i>	З досвіду математично-статистичної обробки результатів тестування та їх інтерпретація	118
<i>Дар'я КОНОНОВИЧ</i>	Учнівська молодь як об'єкт маніпуляції свідомістю в сучасному інформаційному суспільстві	125
<i>Людмила КРАСЮК</i>	Фізичне виховання дітей дошкільного віку як педагогічна проблема	130
<i>Наталія КРОПОЧЕВА</i>	Еріка Гартманн – дослідниця творчості В. О. Сухомлинського в Німеччині: основні напрями діяльності дослідниці в 1999–2010 рр.	135
<i>Олександр КУЧАЙ, Тетяна КУЧАЙ</i>	Фундаменталізація фахової підготовки майбутніх соціальних працівників	139
<i>Алла ЛИНЕНКО</i>	Соціокультурна безпека майбутніх учителів як базовий елемент підготовки до професійної діяльності	142
<i>Олексій ЛИСТОПАД</i>	Педагогічні умови гендерного виховання старших дошкільників в закладах дошкільної освіти	145
<i>Надія ЛУЦАН</i>	Наукові підходи до організації навчання дітей з особливими освітніми проблемами	152
<i>Ольга МАЙБА</i>	Гуманістичний підхід у процесі вокально-хорового навчання в умовах дошкільних освітніх закладах	157
<i>Ірина МАРДАРОВА, Вероніка БАРАНОВА</i>	Підготовка майбутніх вихователів до розвитку мовлення дошкільників засобами ІКТ	161
<i>Валентина МІШЕДЧЕНКО</i>	Формування музично-естетичної культури учнів початкової школи засобами музичного фольклору	166
<i>Ірина МОЗУЛЬ</i>	Уміння та навички як структурні елементи змісту шкільної природничої освіти на дидактичному рівні	172
<i>Орест ОРИЩУК</i>	Методика формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до просвітницької діяльності у процесі вокального навчання	177
<i>Льдіко ОРОС</i>	Роль формальної, неформальної та інформальної освіти у підготовці персоналу для системи освіти дорослих	181
<i>Ірина ПАРФЕНТЬЄВА</i>	Інформаційно-професійна компетентність у диригентсько-хоровій підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва	186
<i>Ольга ПЕРЕДЕРІЙ</i>	Вплив сім'ї на соціально-емоційний розвиток дитини дошкільного віку	190
<i>Сергій ПУГАЧ</i>	Закордонний досвід формування правової компетенції майбутніх фахівців економічного профілю	194
<i>Наталія РЕВЕНКО</i>	Методи роботи над поліфонічними циклами європейських композиторів в сучасній практиці педагога-піаніста	199
<i>Олена РОЛІНСЬКА</i>	Практика застосування проектних технологій у фаховій підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва	204
<i>Ірина РОМАН</i>	Методичні рекомендації науково-педагогічним працівникам щодо формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців військового управління	208
<i>Наталія РОМАНЧУК</i>	Реалізація принципу професійної спрямованості в процесі викладання математичних дисциплін у вищих технічних закладах освіти	214
<i>Наталія РОМАНЧУК, Наталія РОМАНЧУК</i>	Формування професійної компетентності майбутніх фахівців інженерного профілю	218

<i>Людмила РУСАЛКІНА</i>	Результати впровадження експериментальної методики англомовної професійної підготовки майбутніх лікарів	222
<i>Зоя СОФРОНІЙ</i>	Методика формування пізнавального інтересу майбутніх учителів музичного мистецтва до роботи з дитячими хоровими колективами	226
<i>Володимир СТАРОСТА</i>	Технології інтерактивного навчання: сутність, класифікація	230
<i>Вікторія СТОЛЯРОВА</i>	Педагогічні умови підготовки майбутніх закрійників швейного виробництва з використанням комп'ютерних технологій	238
<i>Ірина ТОПЧІЄВА</i>	Орієнтири оновлення диригентсько-хорової підготовки студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів	243
<i>Євдокія ХАРЬКОВА, Наталія ПАВЛУЩЕНКО</i>	Формування професійно-етичної компетентності майбутніх вихователів дошкільних освітніх закладів	247
<i>Микола ЧУМАК</i>	Тенденції розвитку точних наук на базі Львівського університету (початок ХІХ ст.)	253
<i>Наталія ШАРАТА, Альона ВОЛОШИНОВСЬКА, Андрій КАМАШЕВ</i>	Досвід виховної діяльності й особливості роботи органів студентського самоврядування Миколаївського національного аграрного університету	258
<i>Олена ШЕВЧЕНКО</i>	Критеріальний апарат стану сформованості виконавського досвіду майбутнього вчителя музичного мистецтва на консолідаційній основі	263
<i>Юлія ШЕВЧЕНКО</i>	Наукові підходи в удосконаленні готовності студентів педвишів щодо духовно-морального розвитку молодших школярів	268
<i>В'ячеслав ШИНКАРЕНКО</i>	Забезпечення педагогічної взаємодії школи та сім'ї у використанні мистецьких традицій рідного краю	274
<i>Андрій ШОСТАЧУК</i>	Математична підготовка майбутніх бакалаврів-механіків зі спеціальності «Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології»	278
<i>Гао ЮАНЬ</i>	Методологічні підходи щодо розвитку емоційного інтелекту майбутніх учителів музичного мистецтва	282
<i>Ван ЮАНЬСІНЬ</i>	Конструктивна складова музично-ритмічної компетентності майбутніх учителів музики і хореографії	288

CONTENTS

<i>Ludmyla ARYSTOVA</i>	Methodical bases of training future teachers to patriotic education of students in school 4th classes art lessons of musical	9
<i>Vita BEZLIUDNA</i>	Foreign Language Teaching in Higher Education Institutions of German Federal Republic and the USA: Introduction of Positive Experience in Ukraine	13
<i>Ludmyla BEREZOVSKA</i>	The essence and characteristics of the communicative-speech support of future social workers	18
<i>Yaroslav BILANCHYN, Nataliia POPELNYTSKA</i>	Methodological recommendations for the study of soil science and geography topics in the school geography course	23
<i>Valerii BUDAK</i>	Continuity in educational environment as a psychological and pedagogical problem	30
<i>Yuliia BUZOVSKA</i>	Formation of future navigators' preparedness to cross-cultural communication according to mindset-and-contents criterion	38
<i>Rajisa VDOVICHENKO, Anzhelika KURCHATOVA, Kateryna SHAPOCHKA</i>	To the issue of organizing inclusive education of children with special educational needs	43
<i>Olena VELIGURA</i>	The continuity as one of the main principles of the system development in the general musical education	47
<i>Ihor HEVKO</i>	Inclusive education in Ukraine: current state and problems of development	52
<i>Elvira HRYHORCHUK</i>	The methodology of the arrangements of different types and styles of voice-choral parts in the contemporary practice of Ukrainian education	59
<i>Tamila GRUBA</i>	Current approaches to forming the linguistic personality of students in Ukrainian language lessons (professional level)	65
<i>Oksana GUSACHENKO</i>	Background of methodical model of forming of musical creative potential of teenagers of extracurricular activity of singer	72
<i>Andriana DZUMELYA</i>	Communicative-value approach to the artistic perception of music by students of the faculties of arts at pedagogical universities by means of plastic intonation.....	77
<i>Natalia DMYTRYSHCHUK</i>	Future navigators' preparation for professional activities in the context of interpersonal communication in multinational crews	81
<i>Anna DOBROVOLSKA</i>	Formation of the IT competence of future doctors during teaching Medical Informatics: attitude to independent work	85
<i>Tetyana ZOROCHKINA</i>	Comparative analysis of training trends primary school teachers in Great Britain and Ukraine	92
<i>Oleksandr IVANOV, Valentyna IVANOVA</i>	Information and computer technology in the structure of modern music education	99
<i>Yuliana IRHINA</i>	Formation of the professional and pedagogical orientation of the future teacher in the process of learning a foreign language	104
<i>Oleksandr KIRDAN</i>	Singer higher economic education, science and business as the main resource of society knowledge	109

<i>Olena KIRICHENKO, Olena GARAKH</i>	The expediency of using an interactive whiteboard when learning a foreign language	114
<i>Mykola KOZIAR, Valerii KRIVTSOV, Oleksii PARFENYUK</i>	With the experience of mathematical and statistical processing test results and their interpretation	118
<i>Daria KONONOVYCH</i>	Student youth as an object of manipulation of consciousness in the modern information society	125
<i>Ludmyla KRASUK</i>	Physical education of children as a pedagogical problem	130
<i>Nataliia KROPOCHEVA</i>	Erika Gartmann – researcher of creativity V. O. Sukhomlinsky in Germany: the main directions of research activity in 1999–2010	135
<i>Olexander KUCHAI, Tetiana KUCHAI</i>	Fundamentalization of professional preparation for future social workers	139
<i>Alla LYNENKO</i>	Socio-cultural safety of future teachers as a basis of training for professional activities	142
<i>Oleksii LISTOPAD</i>	Pedagogical conditions of senior preschool children gender education in preschool educational institutions	145
<i>Nadiia LUTSAN</i>	Scientific approaches to the organization of teaching children with special educational problems	152
<i>Olha MAIBA</i>	Humanistic approach in the process of vocal and choral education in pre-school educational institutions	157
<i>Iryna MARDAROVA, Veronika BARANOVA</i>	Future Preschool teacher’s education to using ICT in development of children’s language	161
<i>Valentyna MISHEDCHENKO</i>	Formation of musical and aesthetic culture of primary pupils by means of musical folklore	166
<i>Iryna MOZUL</i>	Abilities and skills as structural elements of content of school natural scientific education at the didactic level	172
<i>Orest ORISHUK</i>	Methodology of forming the readiness of future teachers of musical art for educational activities in the process of vocal training	177
<i>Ildiko OROS</i>	The role of formal, nonformal and informal education in personnel training for the adult education system	181
<i>Iryna PARFENTEVA</i>	Information-professional competence in the conducting and choral training of future teachers of musical art	186
<i>Olha PEREDERYI</i>	The influence of the family on the social and emotional development of a preschool age child	190
<i>Sergey PUGACH</i>	Foreign experience of formation of legal competence future specialists of the economic profile	194
<i>Natalia REVENKO</i>	Methods of working on the polyphonic cycles of European composers in the modern practice of piano teachers	199
<i>Olena ROLINSKAYA</i>	Practice of application of project technologies in the professional training of future teachers of musical art	204
<i>Iryna ROMAN</i>	Methodological recommendations to scientific-pedagogical employees on the formation of professional and value-based orientations to future specialists of military administration	208
<i>Natalia ROMANCHUK</i>	Implementation of the principle of professional orientation in the teaching of mathematical disciplines in higher technical educational institutions	214
<i>Natalia ROMANCHUK, Natalia ROMANCHUK</i>	Formation of professional competence of future specialists of engineering profile	218

<i>Ludmyla RUSALKINA</i>	The results of implementation of the experimental methodology of English-language professional training of future doctors	222
<i>Zoya SOFRONII</i>	The methods of forming a cognitive interest of future music teachers how to work with children's choirs	226
<i>Volodymyr STAROSTA</i>	Interactive learning technologies: essence, classification	232
<i>Viktoriia STOLYAROVA</i>	Pedagogical conditions for preparation future cutters of sewing production with using computer technologies	238
<i>Iryna TOPCHIEVA</i>	Landmarks for upgrades of conductor-choral preparation for students of faculties of art of pedagogical universities	243
<i>Yevdokiia KHARKOVA, Nataliia PAVLUSHCHENKO</i>	Formation of professional–ethical competence of future teachers of preschool education institutions	247
<i>Mykola CHUMAK</i>	Trends of the development of exact sciences at the beginning of the XIX century (a case study of the Lviv university)	253
<i>Natalia SHARATA, Alona VOLOSHYNOVSKA, Andrii KAMASHEV</i>	Experience with pedagogic activity and the peculiarities of the work of the student government at the Mykolaiv National Agrarian University	258
<i>Olena SHEVCHENKO</i>	The criterion apparatus of the state of formation of the performing experience of the future teacher of musical art on a consolidation basis	263
<i>Yuliia SHEVCHENKO</i>	Scientific approaches to the enhancement of Pedagogical University students' readiness for the spiritual and moral development of primary schoolchildren	268
<i>Viacheslav SHINKARENKO</i>	Ensuring the pedagogical interaction of schools and families in the use of the artistic traditions of their native land	274
<i>Andrii SHOSTACHUK</i>	Mathematical training undergraduates of mechanical engineering in specialty «Automation and computer integrated technologies»	278
<i>Gao YUAN</i>	Methodological approaches to the development of emotional intelligence of future teachers of musical art	282
<i>Van YANSIN</i>	Constructive component of musical-rhythmic competence of future teachers of music and choreography	288

and creative activity prepared for teaching in a non-standard mode is relevant, since the practice of the teacher of musical art testifies that any -which forms of extra-curricular, extra-curricular activities, placed on the teacher-musician – are educational. The musical and educational activities of the future teacher of musical art opens up powerful opportunities for expanding the artistic outlook, the formation of artistic and aesthetic tastes, and the ideals of the younger generation. Instead, the subject of musical education is not sufficiently represented in the process of professional training of students of the faculties of the arts of pedagogical universities. The article presents the methodology of forming the readiness of future teachers of musical art in the process of vocal training, which reveals the author's vision of solving the problem of preparing teachers-innovators, teachers-reformers, vocalists-educators. The dynamics of formation of the preparedness of future teachers of musical art for educational activity in the process of vocal education is provided by wide introduction of exercises on the development of artistic skills of future teachers of musical art, inversion methods, formation of interpersonal culture of students, methods of encouraging students to associate search, methods of facilitative discussion, methods of musical-folklore communication, etc.

Keywords: education, musical education, vocal and educational activities, future teacher of musical art opens.

УДК 37.378

Ільдико ОРОС

*доктор філософії, ректор Закарпатського угорського інституту
ім. Ференца Ракоці II, м. Берегово, Україна
e-mail: ildiko@kmf.uz.ua*

РОЛЬ ФОРМАЛЬНОЇ, НЕФОРМАЛЬНОЇ ТА ІНФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ У ПІДГОТОВЦІ ПЕРСОНАЛУ ДЛЯ СИСТЕМИ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ

У статті з'ясовано, що освіта дорослих може впливати на різні сфери діяльності людини, суспільства, і для цього створюються нові можливості. Неформальна та інформальна освіта застосовує новітні технології, методи, які може використовувати формальна освіта. Такі форми освіти як формальна, неформальна та інформальна, полегшують розв'язання проблеми підготовки персоналу для роботи з дорослим населенням, сприяють підвищенню якості роботи на підприємстві, адже неформальна освіта швидко реагує на потреби ринку праці, у зв'язку з чим усуваються бар'єри у оволодінні новими технологіями, завдяки чому можна швидше сформувати високий інтелектуальний капітал, який відіграє ключову роль в економіці.

Значну роль у розвитку освіти дорослих відіграє європейська провідна неурядова організація в системі освіти дорослих – Європейська Асоціація з освіти дорослих (European Association of Adult Education – EAAE), завданням якої є популяризація освіти дорослих та забезпечення доступу всіх бажаючих до неформальної освіти дорослих.

Ключові слова: формальна освіта, неформальна освіта, інформальна освіта, підготовка персоналу, система освіти дорослих.

У зв'язку з вимогою інформаційного суспільства, головною рисою якого є знання, що постійно оновлюються, та вимогою науково-технічного прогресу, в процесі якого необхідно постійно опановувати новими технологіями, які засновані на інноваційних знаннях, все більшого значення набуває неформальна та інформальна освіта, яка сприяє оновленню базових знань і навичок з комп'ютерної грамотності, технологічної культури, вивченню іноземних мов, доступу до освіти упродовж життя, адже в таких умовах людина має не лише набувати нових знань, а й оволодівати суміжними, а то й новими професіями [1; 2].

Важливе значення для опанування формальною, неформальною та інформальною освітою педагогічних досліджень мають праці з філософії освіти (В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Кремень,

В. Лутай та ін.), а також з теоретико-прикладних аспектів неперервної освіти дорослих (Л. Лук'янова, Н. Ничкало, С. Сисоєва та ін.).

Ми поставили завдання коротко схарактеризувати роль формальної, неформальної та інформальної освіти у підготовці персоналу для системи освіти дорослих (ОД).

Новий формат «навчання протягом життя» повинен включати в себе всі періоди освіти – від дошкільної до післяпенсійної, що охоплює весь спектр різних видів навчання: формального (formal), неформального (non-formal), самостійного інформального (informal) [3]. Підвищення освітнього рівня впродовж усього життя – це підвищення професійного рівня (набуття знань із фаху) та загальноосвітнього (набуття знань з культури і політики) [4].

Людина реалізує своє право на освіту впродовж життя шляхом формальної, неформальної та інформальної освіти [4], що являють собою компоненти структури неперервної освіти в європейських країнах [5].

Країни ЄС та ОЕСР, а також міжнародна організація ЮНЕСКО приділяють неформальній та інформальній освіті значну увагу. Зокрема, вони розглядають визнання результатів неформальної та інформальної освіти як важливу складову стратегії створення та ідентифікації людського капіталу, забезпечення потреб ринку праці в умовах демографічного спаду та швидких змін [6].

В умовах легкого доступу до інформації і швидкого її старіння традиційні форми навчання не в змозі задовольнити потреби людей у навчанні. Навчання, що будується на основі жорстко затверджених програм, не відповідає сучасним вимогам до освіти. Виникає потреба в нових гнучких освітніх структурах і технологіях, які здатні вчасно, якісно і адекватно надавати освітні послуги [7, 583].

Як зазначає О. Лазоренко, часто у традиційній системі освіти людина, яка вважала, що отримала блискучу освіту, опиняється у ситуації, коли отримані знання застарівають, а сучасні вимоги працевластодавця вимагають поглиблення існуючих знань або набуття нових знань та навичок. У цьому випадку, людина звертається до нетрадиційних форм освіти, до неформального та інформального навчання, щоб поглибити знання, набути нові навички тощо [8]. Думку О. Лазоренко підтримують дослідниці Е. Гусейнова та Ю. Лук'янова. На їхню думку, освіта більше не може обмежуватися кількома роками чи навіть десятиліттями на початку життя людини, адже оновлення інформації вимагає постійного навчання і самовдосконалення, що одним із наслідків глобалізації та інформатизації є розвиток неперервного навчання разом із формуванням суспільства знань [9].

Сьогодні в світі створюється єдиний освітній простір для демократичної освіти, що базується на засадах нової філософії освіти, яка відстоює самостійне мислення особистості, її готовність прийняти думки іншого, чому сприяє неформальна та інформальна освіта, яка забезпечує: подолання проблеми соціального і освітнього відчуження таких категорій населення як інваліди, переселенці; створення оптимальних умов для саморозвитку педагогів, які працюють з дорослим населенням; підтримку навчальної діяльності людей пенсійного віку.

Формальна освіта – це організація системи освіти на державному рівні, має затвердження програми та терміни навчання, відбувається в спеціальних закладах, які надають відповідні кваліфікації та посвідчення, що засвідчують здобуття

певного рівня знань, вмінь, навичок. Неформальна освіта здійснюється поза межами освітніх закладів, вона не має будь-яких (вікових, часових, професійних, інтелектуальних) обмежень щодо учасників навчання. Хоч і не присуджує кваліфікацій, але корисна в певних номінаціях: сприяє розвитку проблеми підготовки персоналу для роботи з дорослим населенням; швидко реагує на потреби ринку праці, а також послуг, чим задовольняє вимоги дорослих учнів, роботодавців та робітників; вирішує проблеми дозвілля осіб похилого віку; використовує новітні технології навчання, що може використовуватись формальною освітою.

Інформальна освіта – це здобуття знань, умінь упродовж життя, хоча і у формі життєвого досвіду.

Неформальна освіта, хоча вона і не обов'язкова, хоч її програми і отримання кваліфікації визнаються органами освіти, державою, але вона слугує добрим доповненням до формальної освіти в навчанні упродовж життя, в освіті дорослих швидко реагує на потреби ринку праці, сприяючи розвитку проблеми підготовки персоналу для роботи з дорослим населенням тощо.

Асамблея Ради Європи розробила рекомендації «Про неформальну освіту» (2000 р.), в якій підтверджується, що неформальна освіта є важливою частиною неперервного навчання [10]. Як зазначає Г. Шевченко, неформальна освіта – будь-яка освітня діяльність, організована поза формальною освітою. Вона доповнює формальну освіту, забезпечуючи те освоєння умінь і навичок, які необхідні для соціально і економічно активного громадянина країни, що він міг інтегруватися в суспільство і на ринку праці [7, 583]. Тому-то світовою тенденцією сьогодення є рух до зближення та взаємодоповнення формальної і неформальної освіти. До того ж, у Меморандумі Європейської комісії 2000. Рекомендація 1437 (2000) про неформальну освіту зазначено: «Континуум неперервної освіти робить неформальну і формальну освіту рівноправними учасниками процесу навчання» [11]. Сучасні світові тенденції зумовлюють необхідність удосконалення форм освіти (формальної, неформальної, інформальної), що забезпечують підготовку фахівців для роботи з дорослим населенням з метою впровадження нових технологій, оновлення змісту постійного навчання дорослих студентів, адже в умовах формування ринку праці нові технології, нові спеціальності, безробіття спричиняють поступове зростання значення форм освіти, особливо неформальної – позашкільної освіти, що реалізується у формі курсів, тренінгів, семінарів [12].

Надаючи особливого значення неформальній освіті як освіті дорослих, освіті впродовж життя,

В. Андрущенко вказує на те, що неформальна освіта виникла як своєрідна відповідь на інформаційний бум, що посилюються. Відсутність швидкої реакції на цей виклик спричинить деградацію особистості, а відтак і суспільства загалом, призведе до зниження інтелектуального капіталу і конкурентоспроможності національної економіки [13, 5–9].

Вчений Ф. Кумбс вважає, що неформальна освіта – це організована діяльність поза формальною системою, яка відбувається окремо або як частина ширшої діяльності і має цілі навчання [14, 55].

Як видно із зазначеного, протягом останніх десятиліть розробкою поняття «неформальна освіта» займаються дослідники різних країн. І це не дивно, адже результати неформальної освіти доповнюють формальну освіту, сприяють підготовці вчителів, які навчають доросле населення, сприяють підвищенню їхнього професійного рівня.

Значну роль підготовці викладачів до роботи з інструкторами, тренерами, які безпосередньо працюють із дорослим населенням з метою підвищення їхнього рівня кваліфікації, а отже, й – якості випускаємої ними продукції, приділяє О. Лазоренко в роботі «Філософія освіти дорослих у контексті практичної парадигми пожиттєвого навчання: європейський приклад для України». Дослідниця звертає увагу на те, як особистісна система цінностей педагога впливає на те, у який спосіб підготовлений ним тренер чи-то інструктор у процесі здійснюваного формального чи неформального навчання вивчить дорослих людей, а також як він взаємодіє із своїми дорослими учнями. При цьому значну увагу О. Лазоренко приділяє етичним діям викладачів, які вона вважає надзвичайно важливими в їхній роботі, адже особисті цінності впливають на наступне: викладач у процесі навчання підкреслює сильні сторони учнів або їхні недоліки; чи ставиться він до учнів однаково, незалежно від гендеру, віросповідання, від національного чи етнічного походження; чи вірить він у те, що дорослі можуть навчатися незалежно від віку, від попередньо отриманої освіти, набутого досвіду [15, 259]. Дослідниця звертає увагу й на те, що викладач у системі освіти дорослих має враховувати хто є замовником такої підготовки, в якості яких можуть бути: роботодавці, професійні асоціації, громадські організації, державні служби зайнятості тощо. При виконанні відповідного замовлення викладачі повинні враховувати цілі дорослих і пам'ятати, що проблеми в процесі навчання можуть виникати, коли цілі дорослих учнів і замовників навчання різняться між собою або й протилежні. Ми вважаємо, що в період підготовки фахівців до роботи з доросли-

ми на такі моменти потрібно звертати увагу, щоб запобігти недоречностей, які можуть виникнути в їхній роботі та їхніх дорослих учнів.

Створюються нові можливості для неформальної освіти дорослих. Зазначаємо, що значну роль у розвитку освіти дорослих відіграє європейська провідна неурядова організація в системі освіти дорослих – Європейська Асоціація з освіти дорослих (European Association of Adult Education – ЕААЕ), завданням якої є популяризація освіти дорослих та забезпечення доступу всіх бажаючих до неформальної освіти дорослих. Її членами є 137 організацій із 44 країн Європи, вона представляє інтереси 60 млн дорослих учнів Європи. Слід зазначити, що освіта дорослих, й зокрема НФО, може стати у певній мірі інструментом у вирішенні викликів, які постали перед Європою, в тому числі й перед Великою Британією: соціальна нерівність, демографічні процеси, безробіття; загострюють потребу у нових навичках та компетенціях працівників і зростаючі цифрові технології в усіх сферах діяльності. З огляду на зазначені виклики, зусиллями ЕАОД було створено документ: Маніфест з освіти дорослих у XXI ст. (Manifesto for Adult Learning in the 21st), який разом з неурядовою організацією в системі ОД ЕАЕА сприяє: підготовці викладачів для навчання на робочому місці, усуненню прогалів у цифрових знаннях населення; створенню умов для економічного розвитку; набуттю навичок, необхідних для життя; урівненню прав і статусу різних груп населення; мігрантам успішно соціалізуватися; боротьбі з бідністю; наданню інформації, майданчиків для дискусій та простору для творчості [15].

Європейська комісія, оцінюючи виконання Лісабонської стратегії, також зазначає, що високоосвічені люди в 6 разів більше залучені до неперервної освіти, ніж люди з нижчим рівнем освіти. Найбільші відмінності в залученні дорослих залежно від типу освіти спостерігаються в Данії, де 24,8% дорослих залучені до неформальної освіти і лише 5,4 % – до формальної, а у Великій Британії частка дорослих, залучених до неформальної освіти, перевищує частку залучених до формальної освіти на 12,1 % [17, 12].

Отже, освіта дорослих, в тому числі й неформальна освіта, може вплинути на різні сфери діяльності людини, суспільства, і для цього створюються нові можливості.

Із зазначеного витікає, що такі форми освіти як формальна, неформальна та інформальна, які мають риси взаємодоповнення, взаємопроникнення організаційних структур системи освіти, разом полегшують розв'язання проблеми підготовки персоналу для роботи з дорослим населенням, сприяють підвищенню якості роботи на

підприємстві, адже неформальна освіта швидко реагує на потреби ринку праці, у зв'язку з чим усуваються бар'єри у оволодінні новими технологіями, завдяки чому можна швидше сформува

високий інтелектуальний капітал, який відіграє ключову роль в економіці. Неформальна та інформальна освіта застосовує новітні технології, методи, які може використовувати формальна освіта.

Список використаних джерел

1. Кремень В. Нові вимоги до освіти та її змісту // Виклик для України: розробка рамкових основ змісту (національного курикулуму) загальної середньої освіти для 21 століття: Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. «Рівний доступ до якісної освіти», 26–27 черв. 2007 р., м. Київ. К.: ТОВ УВПК «Ексоб», 2007. С. 3–10.
2. Кучай О. В. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх учителів початкових класів засобами мультимедійних технологій у вищих навчальних закладах Польщі / за ред. А. І. Кузьмінського. Черкаси: видавець Чабаненко Ю. А., 2014. 361 с.
3. Актуальные вопросы современного образования [Текст] : монография / под ред. Д. Ю. Трушников. Тюмень: ТюмГНГУ, 2010. 404 с.
4. Програма «Освіта дорослих» <http://www.uarp.org/1349019145>
5. Ніколенко Л. Науково-методичний супровід формальної, неформальної та інформальної освіти дорослих http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya_pislya_dyplom_osvina/1_2016/%D0%9D%D0%98%D0%9A%D0%9E%D0%9B%D0%95%D0%9D%D0%9A%D0%9E.pdf
6. Recognition of Non-formal and Informal Learning <http://www.oecd.org/education/skills-beyond-school/44600408.pdf>
7. Шевченко Г. П. Неформальна освіта // Енциклопедія освіти [головний ред. В. Г. Кремень]. К.: Хрінком Інтер, 2008. С. 583–584.
8. Лазоренко Олена. Неформальна освіта дорослих в Україні у проектних розвідках <https://www.eastbook.eu/ua/2013/02/19/neformalna-osvita-dorosluh-v-ukraini/>
9. Гусейнова Е. І., Лук'янова Ю. М. Неформальна освіта як важливий елемент безперервної освіти http://www.rusnauka.com/11_NPE_2012/Pedagogica/4_106261.doc.htm
10. Рекомендації Асамблеї Ради Європи 1437 Про неформальну освіту [Електронний ресурс]. 2000. Режим доступу до ресурсу: <http://coe.kiev.ua/bul/bul9/text30htm>.
11. Меморандум Європейської Комісії 2000. Рекомендація 1437 (2000) Про неформальну освіту. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.bologna-berlin2003.de/pdf/MemorandumEng.pdf>.
12. Естетичні та етичні чинники розвитку професійного досвіду викладачів вищих педагогічних навчальних закладів: монографія / Г. І. Сотська, С. О. Соломаха, Н. С. Гомеля, М. П. Вовк, Ю. В. Грищенко, Н. О. Філіпчук, Т. В. Котирло; за ред. С. В. Коновець, М. М. Солдатенко. Київ: ІПОД, 2016. 267 с.
13. Андрущенко В. Філософія неформальної освіти: проблеми та перспективи розвитку // Вища освіта України. 2013. № 4. С. 5–9.
14. Плинокос Д. Д. Неформальна освіта: теоретичні аспекти і наукові підходи // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. 2016. Вип. 29. С. 53–60
15. Лазоренко Олена. Філософія освіти дорослих в контексті практичної парадигми по життєвого навчання: європейський приклад для України // Філософія освіти, 2011. № 1–2. С. 255–266
16. Manifesto for Adult, learn in g in the 21st Century: European Association for the Education of Adults. Retrieved 19.03.2016 from: <http://unviv.eaea.org/rmedia/policyadvocacy/manifesto/manifesto.pdf>. [in English].
17. Міщенко С. О. Зарубіжний досвід державного стимулювання щодо створення нових робочих місць // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. 2016. Вип. 14. С. 237–242.

References

1. Kremen V. Novi vymohy do osvity ta yiyi zmistu // Vyklyk dlya Ukrayiny: rozrobka ramkovykh osnov zmistu (natsionalnoho kurykulumu) zahalnoyi serednoyi osvity dlya 21 stolittya: Materialy vseukr. nauk.-prakt. konf. «Rivnyy dostup do yakisnoyi osvity», 26–27 cherv. 2007 r., m. Kyiv. K.: TOV UVPK «Eksob», 2007. S. 3–10.
2. Kuchay O. V. Teoretychni i metodychni zasady pidhotovky maybutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv zasobamy multymediynykh tekhnolohiy u vyshchyykh navchalnykh zakladakh Polshchi / za red. A. I. Kuzminskoho. Cherkasy: vydavets Chabanenko YU. A., 2014. 361 s.
3. Aktualnye voprosy sovremennoho obrazovanyaya [Tekst] : monohrafiya / pod red. D. YU. Trushnykova. Tyumen : TyumHNU, 2010. 404 s.
4. Prohrama «Osvita doroslykh» <http://www.uarp.org/1349019145>
5. Nikolenko L. Naukovo-metodychny suprovitd formalnoyi, neformalnoyi ta informalnoyi osvity doroslykh http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya_pislya_dyplom_osvina/1_2016/%D0%9D%D0%98%D0%9A%D0%9E%D0%9B%D0%95%D0%9D%D0%9A%D0%9E.pdf
6. Recognition of Non-formal and Informal Learning <http://www.oecd.org/education/skills-beyond-school/44600408.pdf>
7. Shevchenko H. P. Neformalna osvita // Entsyklopediya osvity [holovnyy red. V. H. Kremen]. – K. : Khrinkom Inter, 2008. – S. 583–584.
8. Lazorenko Olena. Neformal'na osvita doroslykh v Ukrayini u proektnykh rozvidkakh <https://www.eastbook.eu/ua/2013/02/19/neformalna-osvita-dorosluh-v-ukraini/>
9. Huseynova E. I., Lukyanova Y. U. M. Neformalna osvita yak vazhlyvyvyy element bezperervnoyi osvity http://www.rusnauka.com/11_NPE_2012/Pedagogica/4_106261.doc.htm
10. Rekomendatsiyi Asambleyi Rady Yevropy 1437 Pro neformal'nu osvitu [Elektronnyy resurs]. – 2000. – Rezhym dostupu do resursu: <http://coe.kiev.ua/bul/bul9/text30htm>.
11. Memorandum Yevropeys'koyi Komisiyi 2000. Rekomendatsiya 1437 (2000) Pro neformal'nu osvitu. [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: <http://www.bologna-berlin2003.de/pdf/MemorandumEng.pdf>.

12. Estetychni ta etychni chynnyky rozvytku profesynoho dosvidu vykladachiv vyshchych pedahohichnykh navchalnykh zakladiv: monohrafiya / H. I. Sot-ska, S. O. Solomakha, N. S. Homelya, M. P. Vovk, YU. V. Hryshchenko, N. O. Filipchuk, T. V. Kotyrlo; za red. S. V. Konovets, M. M. Soldatenko. Kyiv: IPOOD, 2016. 267 s.
13. Andrushchenko V. Filosofiya neformalnoyi osvity: problemy ta perspektyvy rozvytku // Vyshcha osvita Ukrayiny. 2013. № 4. S. 5-9.
14. Plynokos D. D. Neformal'na osvita: teoretychni aspekty i naukovi pidkhody // Naukovi pratsi Kirovohradskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu. Ekonomichni nauky. 2016. Vyp. 29. S. 53-60
15. Lazorenko Olena. Filosofiya osvity doroslykh v konteksti praktychnoyi paradyhmy po zhyttyevoho navchannya: yevropeyskyy pryklad dlya Ukrayiny // Filosofiya osvity, 2011. №1-2. S. 255-266
16. Manifesto fo r Adult, learn in g in the 21st Century: European Association fo r the Education o f Adults. Retrieved 19.03.2016 from: <http://unviv.eaea.org/rmedia/policyadvocacy/manifesto/m anifesto.pdf>. [in English].
17. Mishchenko S. O. Zarubizhnyy dosvid derzhavnogo stymulyuvannya shchodo stvorennya novykh robochykh mistis // Teoretychni i praktychni aspekty ekonomiky ta intelektualnoyi vlasnosti. 2016. Vyp. 14. S. 237-242.

Ільдико Орос. Роль формального, неформального и информального образования в подготовке персонала для системы образования взрослых

В статье установлено, что образование взрослых может влиять на различные сферы деятельности человека, общества, и для этого создаются новые возможности. Неформальное и информальное образование применяет новейшие технологии, методы, которые может использовать формальное образование. Такие формы образования как формальная, неформальная и информальная, облегчают решение проблемы подготовки персонала для работы со взрослым населением, способствуют повышению качества работы на предприятии, ведь неформальное образование быстро реагирует на потребности рынка труда, в связи с чем устраняются барьеры в овладении новыми технологиями, благодаря чему можно скорее сформировать высокий интеллектуальный капитал, который играет ключевую роль в экономике.

Значительную роль в развитии образования взрослых играет европейская ведущая неправительственная организация в системе образования взрослых – Европейская Ассоциация по образованию взрослых (European Association of Adult Education – EAAE), задачей которой является популяризация образования взрослых и обеспечение доступа всех желающих к неформальному образованию взрослых.

Ключевые слова: формальное образование, неформальное образование, информальное образование, подготовка персонала, система образования взрослых.

Ildiko Oros. The role of formal, nonformal and informal education in personnel training for the adult education system

The article finds that adult education can affect different spheres of human activity and society, and for this purpose new opportunities are created. Informal and informal education uses the latest technologies, methods that formal education can use. Such forms of education as formal, informal and informal, facilitate the solution of the problem of training personnel to work with adults, contribute to improving the quality of work in the enterprise, because informal education responds quickly to the needs of the labor market, which eliminates barriers in mastering new technologies, which can quickly form a high intellectual capital, which plays a key role in the economy.

The European leading non-governmental organization in the adult education system, the European Association of Adult Education (EAAE), plays a major role in the development of adult education, whose task is to promote adult education and to ensure the access of all those wishing to engage in adult non-formal education.

Key words: formal education, informal education, informal education, personnel training, adult education system.

Наукове видання

НАУКОВИЙ ВІСНИК

**МИКОЛАЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
імені В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

№ 1 (64), лютий 2019

Відповідальність за цитування та зміст статей несуть автори

Формат 60×84 1/8. Ум. друк. арк. 34,2.

Тираж 150 пр.

Свідоцтво про реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 21010–10810 ПР від 25.09.2014 р.

Адреса редакції та видавця:
Видавництво МНУ імені В. О. Сухомлинського
Видавництво МНУ імені В. О. Сухомлинського
54030, м. Миколаїв, вул. Нікольська, 24
тел. (0512) 37–88–38, т/ф 37–88–15
e-mail: irinakardash70@gmail.com

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи ДК № 3375 від 27.01.2009 р.